

Erfgoednummer: L05

Wieksloterweg en omgeving

Ontginningsstype: Jonge veenontginning met veenkoloniale kenmerken en nat-droge veenkampen met veenkoloniale kenmerken

Feitelijke gegevens

Adres: Wieksloterweg en terreinen ten noordoosten daarvan tot aan de bebouwing van Soest – Tussen Insingerstraat en Buitenweg 33

Waardering: Hoog

Datering: 20ste eeuw met structuren uit de 14de eeuw.

Begrenzing van het gebied Wieksloterweg en omgeving

Stedenbouwkundig-landschappelijke ontwikkeling

Het gebied ten noordoosten van de Wieksloterweg en de Wieksloot is onderdeel van het veengebied het Soester Veen. Dit gebied spreidde zich oorspronkelijk uit tussen de in de 14de eeuw aangelegde Wieksloot, de Soester Eng, de Biltseweg en de Dolderseweg. Het Soester Veen was een relatief klein turfwinningengebied, maar als gevolg van de toename van de vraag naar turf werd dit gebied aantrekkelijker voor meer commerciële turfwinning. De landelijke en regionale bevolkingstoename in deze periode vroeg niet alleen om meer brandstof voor huishaarden, maar ook voor de productie van baksteen, dakpannen en kalk. Vanwege de grote vraag naar veen en de schaarste binnen Soest werd het aantrekkelijker om het veen in plaats van collectief, individueel te gaan exploiteren. Het veen kwam dus in eigendom of leen van particulieren, zowel uit Soest zelf als uit Utrecht en Amersfoort. Hierbij werden de stukken veen in lange rechte stroken grond aan de hoeven toegeslagen. Deze landwerpig indeling vormt de basis voor het latere landschap (bron: Hilhorst & Hilhorst 2001, p. 189). De Wieksloot, ook wel de Wijksloot genoemd, was de grens- en afvoersloot tussen het Heezer- (ten zuidwesten van de sloot) en het Soester Veen (ten noordoosten van de sloot). De turf werd met pramen zowel over de Wieksloot als de Veensloot via de Praamgracht naar de Eem vervoerd. Vanaf daar ging het verder naar steden als Amersfoort en Amsterdam (bron: Wikipedia, Soester Veen, geraadpleegd 25 maart 2024).

Natuurmonumenten heeft een deel van de voormalige veenputten in ere hersteld. Hierdoor is een gebiedje met grote waterplassen ontstaan dat herinnert aan de historische landschappelijke situatie ter plaatse.

De turf werd gewonnen uit veenputten, die door intensieve turfwinning veranderden in plassen water. Maar gedeeltelijk werd ook hoogveen afgegraven. Hier ontstonden geen plassen maar bleef het grond, die in gebruik kon worden genomen als weiland.

Het zuidelijk deel van de Soestervenen, tussen grofweg het 2de Heezerlaantje en de Dolderseweg, werd voor 1850 al gedeeltelijk ontgonnen om in gebruik genomen te worden als landbouwgrond (zie factsheet *Wieksloterweg rondom 1^e Heezerlaantje*). Datzelfde gold voor het gebied ten noordoosten van de Veensloot. Het gebied dat grofweg ten noorden van het 2de Heezerlaantje lag, werd pas na 1850 ontgonnen. De minuutkaart van 1898 laat dit beeld goed zien. In het deel van het Soester

Veen dat ten zuidwesten van de Veensloot ligt, zijn de verspreid over het landschap liggende veenputten goed te herkennen in de grillige veenmeertjes die het gebied kenmerken. De overige delen zijn dan al ontgonnen en laten langgerekte weilanden zien, die door houtwallen van elkaar zijn gescheiden. Op een enkel perceel is een bosje aanwezig. Het op de volgende pagina op het minuutplan van 1898 gemarkeerde deel van de Soester Venen ten noordoosten van de Veensloot valt tegenwoordig binnen de bebouwde kom van Soest. Hierdoor is van het ontgonnen veenlandschap op sommige plekken weinig meer te herkennen en op andere plekken nog slechts de hoofdstructuur van het landschap (zie de wijkfactsheet voor de waardering van deze gebieden).

Verspreid over het gebied liggen enkele boerderijen. Sommige daarvan liggen langs de Wieksloterweg. Andere liggen meer in het hart van het gebied, tussen de veenplassen. Dit zorgde ervoor dat er ook infrastructuur in het gebied nodig was. De Dorresteinweg, het Veenpad en de Veenzoom zijn relictten van de historische infrastructuur in het gebied. Nieuwe wegen door het ontgonnen deel van het Soester Veen zijn de Eigendomweg, het 1^e en 2^e Heezerlaantje en de Bosstraat.

20ste eeuw

Het deel tussen de Veensloot en de Wieksloterweg werd eind 19de - begin 20ste eeuw ontgonnen. In eerste instantie begon dit met enkele individuele ontginningen. De snelheid waarmee het landschapsbeeld vanaf het begin van de 20ste eeuw veranderde, doet echter vermoeden dat het vanaf het begin van de 20ste eeuw structureel is aangepakt. Tegen 1940 is het laatste veen verdwenen. Het landschap dat er voor in de plaats is gekomen, bestaat dan uit langgerekte weilanden met grensbeplanting. Hierdoor ontstaan beschutte agrarische gronden. Nog slechts op een enkele plek liggen oude veenputten in bosschages verstopt tussen de weilanden. Luchtfoto's van de afgelopen 10 jaar laten zien dat ook veel veenputten zijn verland of gedempt. Een concentratie van veenputten ligt in het landschap achter de Wieksloterweg westzijde 3. Ook achter Wieksloterweg westzijde 35a t/m 39a liggen nog enkele veenputrestanten, al dan niet op percelen met bosschages. Natuurmonumenten houdt daarnaast een aantal van de historische veenputten in stand als natuurgebied.

Als gevolg van de ontginning worden ook nieuwe verbindingen tussen de Soester Eng en de Wieksloterweg aangelegd, zoals de Boerenstreek en de Dorpsstreek.

Detail van het Minuutplan 1898 (Collectie Nationaal Archief). Op de kaart zijn de oorspronkelijke Soester Venen in een rood kader geplaatst. Op deze kaart is duidelijk zichtbaar dat het zuidelijk deel van het Soester Ven en het deel tussen de Soester Eng en de Veensloot al helemaal is getransformeerd naar agrarische gronden (groene gemarkeerde gebied). Het gebied ten zuidwesten daarvan bestaat nog uit veenputten en een enkel weiland.

Detail van de topografische kaart 1910 (topotijdreis.nl). De noordzijde van het Soester Ven waarin de veenplassen aan het einde van de 19de eeuw nog rijkelijk aanwezig waren, is in 1910 al grotendeels ontgonnen in langgerekte kavels (rood gemarkeerd). Een enkele veenplas resteert dan nog.

Detail topografische kaart 1950 (topotijdreis.nl). De laatste delen van het veengebied zijn ontgonnen en verandert in langgerekte, smalle percelen haaks op de hoofdinfrastructuur.

Boven - Wiekerslootweg westzijde, gezien richting het oosten. Het open landschap enerzijds begrensd door groenstructuren aan het einde van de percelen en anderzijds door enkele percelen met (agrarische) bebouwing.

Onder – De Dorresteinweg gezien richting de kern van Soest. De rechte structuur van de weg wordt begeleid door opgaande bomen als onderdeel van percelen en als historische hakhoutstructuren.

Na WOII neemt in heel Soest de vraag naar woningen toe. Het gevolg hiervan is dat er ook in het gebied rondom het voormalige Soester Veen, tussen Veensloot en de Soester Eng, en langs de Wieksloterweg wordt bebouwd. Het start in de jaren 50 met verdichting van de beide linten aan de noord- en zuidzijde van het gebied. In de jaren 70 en 80 wordt het gebied tussen de Veensloot en de Soester Eng geheel bij de bebouwde kom van Soest getrokken (Sebregts 2024, waardering wijken Overhees en Boerenstreek). De Wieksloterweg, zowel de oost- als de westzijde, blijft echter zijn meer agrarische karakter en bijbehorende openheid behouden. Hoewel hier wel sprake is van een toename in de woningbouw.

Bebouwing

Langs de Wieksloterweg staat overwegend vrijstaande bebouwing uit verschillende bouwperiodes, waarbij de 20ste-eeuwse bebouwing overheerst. Deze bebouwing is, op een enkel gebouw na, haaks op de weg gericht en hebben één bouwlaag onder een kap. Hoewel veel bebouwing een villa-achtig karakter heeft, komen binnen de architectuur wel agrarische of landelijke elementen voor, zoals (rieten) wolfsdaken, gedeeltelijke houten gevelbekleding en luiken. Werkelijke agrarische bedrijven zijn nog slechts beperkt aanwezig. De uitwerking van de architectuur, zowel langs de Wiekerslootweg, de richting het dorp lopende paden als langs de Veenzoom, is overwegend sober van aard. Langs de secundaire infrastructuur is meer bedrijvigheid waar te nemen. Naast enkele agrarische bedrijven zijn daar ook een autobedrijf en tuincentrum gevestigd. Dit leidt tot een meer rommelig karakter in het hart van het gebied.

Linksboven – Het Veenpad is een secundaire structuur die als functie heeft de boerderij en woning aan het pad te ontsluiten. Langs het pad is een hakhoutstructuur aanwezig.
 Rechtsboven – De Dorpsstreek loopt helemaal door tot aan de kern van Soest. Net als langs de andere secundaire wegen/ paden wordt de weg begeleid door (voormalig) hakhout.

Onder - De bebouwing staat overwegend haaks op de weg.

Ruimtelijke Karakteristieken

- Landschappelijke opbouw met overwegend langgerekte, smalle percelen meestal in gebruik als grasland, die haaks op de Veensloot en de Wieksloot (en Wieksloterweg) staan en van elkaar gescheiden worden door kavelsloten.
- Hoofdinfrastructuur bestaande uit de Veensloot, de Wieksloot en de Wieksloterweg, die een noordwest-zuidoost oriëntatie hebben.

- Haaks op de hoofdinfrastructuur staande wegen/ paden (secundaire wegen) met een noordoost-zuidwest oriëntatie, die een verbinding vormen met de bebouwde kom van Soest en onderdeel zijn van historische ontwikkeling van het landschap van veengebied naar agrarisch landschap, zoals Dorresteinweg, het Veenpad, de Veenzoom en de Insingerstraat.
- De secundaire wegen hebben een smal wegprofiel met een sobere inrichting.
- Langs secundaire infrastructuur gelegen opgaande bomenrijen/ hakhoutstroken.
- Restanten van veenputten, al dan niet op bospercelen.
- Resterend opgaand groen in de vorm van bomen en struiken op de erfgrens van percelen.
- Overwegend open landschap met veel ruimte tussen de bebouwing met spaarzame doorzichten binnen de groenstructuur in het gebied.
- De bebouwing ligt op de percelen die direct aan de weg zijn gelegen of langs de secundaire infrastructuur. De plaats op het perceel is vaak gecentreerd of kort op de openbare weg.
- Bebouwing in overwegend één bouwlaag onder een kap, die in de meeste gevallen haaks op de weg staat. Soms is er sprake van ondergeschikte bijgebouwen.
- Vrijstaande villa-achtige bebouwing met een landelijk, sober karakter uit de 19de en de 20ste eeuw.

Wieksloterweg westzijde 3

De bebouwing langs de Wieksloterweg, zowel west- als de oostzijde, is sober van karakter.

Waardering

Het gebied is van cultuurhistorische en historisch landschappelijke hoge waarde als herinnering aan de ontwikkeling van het veengebied naar een agrarisch landschap. De kenmerken die daarbij horen zijn de openheid van het landschap en de spaarzame doorzichten vanaf het lint naar het achterliggende open landschap. De landschappelijke elementen, zoals de vorm van de langgerekte percelen, de kavelsloten, de beplanting op de randen van de percelen en langs de secundaire infrastructuur, dragen bij aan het karakteristieke beeld van een veenontginning.

De aanwezigheid van enkele restanten van historische veenputten draagt bij aan de leesbaarheid van het historische landschap tussen Veensloot en Wiekslooterweg en de exploitatie van het veen. Om deze reden hebben ook deze een hoge cultuurhistorische en landschappelijke waarde.

De door het landschap lopende rechte secundaire infrastructuur, met het smalle wegprofiel en sobere inrichting, vertegenwoordigt een cultuurhistorische en historisch stedenbouwkundig aspect, dat meer inzicht geeft in de inrichting en de ontwikkeling van het gebied voor en na de ontginning. De hoofdinfrastructuur met een noordwest-zuidoost oriëntatie, die herinnert aan de periode van de exploitatie van het veen, draagt bij aan het begrip voor het landschap van voor de ontginningen en vormt samen met de Praamgracht een tastbare herinnering aan het vervoer van de turf over water naar omliggende steden. De infrastructuur wordt om deze reden hoog gewaardeerd.

De kleinschalige bebouwing (maximaal twee bouwlagen onder een kap) in het lint langs de Wiekerslootweg heeft een cultuurhistorische waarde vanwege de vrije ligging op de kavels en de samenhang met een of meerdere ondergeschikte bijgebouwen, dat aansluit op de ontstaansgeschiedenis van het gebied. De overige bebouwing heeft een lage waardering en is vooral van betekenis vanwege de kleinschaligheid en de landelijke uitstraling. Van echt hoge architectuurhistorische waarden zijn panden zoals Wiekerslootweg westzijde 3 en 25.

Bronnen

- Hilhorst, J.H.M. en J.G.M. Hilhorst, Soest, Hees en De Birk van de achtste tot de zeventiende eeuw, Hilversum 2001.
- Wikipedia.
- Sebregts, L., Cultuurhistorische verkenning en waardestelling Stedenbouw en bouwkunst gemeente Soest, Utrecht.